

กระบวนการปรับตัวของชุมชนท่าสะพานท่ามกลางกระแสสังคมอุตสาหกรรม*

THE ADAPTATION PROCESS OF THE THA-SAAN COMMUNITY IN THE
MIDST OF INDUSTRIAL SOCIETY

นฤมล อนุนรณีพัฒน์

Nalaumon Anusonphat

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา

Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University Ayutthaya, Thailand

ธีระพงษ์ ทศวัฒน์

Teerapong Tossawut

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ ฉะเชิงเทรา

Rajabhat Rajanagarindra University Chachoengsao, Thailand

Email: giftb70@yahoo.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการปรับตัวของชุมชนในรูปแบบของการใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์และระบบคุณค่าชุมชนเพื่อดำเนินการกระแสสังคมอุตสาหกรรม เป็นการศึกษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนที่ยังฝังรากลึกเอาไว้และก่อให้เกิดเป็นพลังชุมชนภายใต้การพัฒนาท้องถิ่นโดยนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและการแก้ไขปัญหาของชุมชนภายใต้การเข้ามาของกระแสระบบทุนนิยม

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษาวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของวัฒนธรรมอาหารที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม รวมถึงการอนุรักษ์องค์ความรู้ในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตั้งบ้านเรือนและการค้าที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์จีน - ไทย ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง

ผลการวิจัยพบว่า

ชุมชนท่าสะพานมีการรวมตัวกันทำลานค้าชุมชนเอาไว้ทำธุรกิจค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างประชาชนด้วยกันและกับนักท่องเที่ยวจากภายนอกเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนผสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งเน้นพัฒนาด้านการท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นกิจกรรมชูโรง รวมถึงการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม โดยคนในชุมชนมีกระบวนการในการหยิบเอาวัฒนธรรมท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ของชุมชน ประเพณีที่สำคัญและการทำกิจกรรม

* Received 1 December 2019; Revised 28 December 2019; Accepted 30 December 2019

ร่วมกันของชุมชนในหลากหลายมิติ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันจนเกิดการกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น จัดว่าการแก้ไขปัญหาปากท้องของชุมชนและสร้างเสริมความมั่นคงในการดำรงชีวิต

ชุมชนจึงได้นำต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนมาประยุกต์ใช้และผสมผสานการปรับตัวของชุมชนทำให้อ่านให้กลายเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการขายสินค้าของชุมชน การจัดลานค้าชุมชนและการอนุรักษ์บ้านไม้เก่าเพื่อรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนเอาไว้ต่อไป

คำสำคัญ: กระบวนการปรับตัว, คุณค่าทางวัฒนธรรม, กระแสทุนนิยม, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

This research aims to study the cultural adaptation processes of the Tha-saan community in order to contribute to the Tha-saan culture's uniqueness and value. In addition, this study examines the cultural life of this community as it has existed for many years and how this culture drives local development and address issues related to capitalism.

This qualitative research mainly focuses on field research. The tools used for collecting data are: (1) participant observation; (2) key-information interview; (3) information interview; and (4) participatory filed survey for obtaining important data involving food culture and people living including knowledge conservation in local wisdom about settlement and commerce that showing the Chinese-Thai ethnic identities, lived in Bangpakong river.

The results show that:

The Tha-saan community has gathered itself to establish "Community Enterprise Courtyard" under the Community Economy concept and Local Wisdom. Moreover, the development of Community Tourism was emphasized to be outstanding activities, which attracted many tourists from the outside that contribute income as well as cultural value conservation. Furthermore, through the community education system and cooperative activities, members of the community learn the community history, significant traditions. Also growing tourism trends for this community offer an opportunity for higher income and the further preservation of the community's culture.

Therefore, the adaptive attributes of the Tha-saan community are applied to sell the local products in markets and conserve important cultural aspects such as the wooden house community.

Keywords: Adaptation Process, Cultural Values, Capitalism, Local Wisdom

บทนำ

สภาพสังคมในปัจจุบันของภาคตะวันออกเฉียงใต้ทางกายภาพเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ผนวกทะเลชายฝั่งที่มีขนาดใหญ่และยังเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ในการหล่อเลี้ยงผู้คนที่ย้ายมาอาศัยอยู่ อีกทั้งสภาพสังคมในปัจจุบันเป็นสังคมอุตสาหกรรม อันเนื่องจากผลพวงของการพัฒนาประเทศให้กลายเป็นพื้นที่ที่สำคัญทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่การพัฒนาตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นการเร่งการเจริญเติบโต ของประเทศในภาคอุตสาหกรรมให้ประชาชนมีรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น รวมถึงการที่เปิดรับให้ ต่างชาติสามารถเข้ามาลงทุนในประเทศซึ่งก่อให้เกิดการหมุนเวียนของเงินทุนและการ แลกเปลี่ยนสินค้าเกิดขึ้นจนถึงปัจจุบัน สภาพสังคมพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้กลายเป็นสังคมเขต อุตสาหกรรม แต่ก็ยังคงหลงเหลือสภาพพื้นที่ของพื้นที่ทำอาชีพเกษตรกรรม การประมง อาศัย อยู่เช่นเดียวกัน มิใช่แปรเปลี่ยนสภาพสังคมกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมเต็มตัวแต่อย่างใด ดังนั้นสภาพสังคมของภาคตะวันออกเฉียงใต้ก็มีการผสมผสานในเรื่องของสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท วิถี ชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์เพราะการอพยพย้ายถิ่นของผู้คนที่ หลั่งไหลเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม และการตั้งบ้านเรือนของผู้คนที่ยึดพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นสำคัญใน การประกอบอาชีพและอยู่อาศัย

ลุ่มน้ำบางปะกงนับว่าเป็นลุ่มน้ำที่สำคัญลุ่มน้ำหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงใต้ มีลักษณะไหล พาดผ่านจังหวัดฉะเชิงเทราและไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทย ซึ่งมีความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ที่อาศัย อยู่ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต และยังมีความหลากหลายในเรื่องของชาติพันธุ์ ความเชื่อ และวัฒนธรรม ในยุคสมัยแรกเริ่มของการเริ่มตั้งเมืองหรือพื้นที่ผู้คนอาศัยอยู่ โดย หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงชนชาติขอมที่เคยอาศัยอยู่ดั้งเดิมริมแม่น้ำ มาตั้งแต่ยุค สมัยทวารวดีอาณาจักรขอมที่เคยรุ่งเรืองและปกครองดินแดนพื้นที่ทางภาคตะวันออกเฉียง ถึง ชายฝั่ง ต่อมาเมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้น ทั้งการที่คนไทยได้ย้ายถิ่นฐานและมี การขยายตัวของกรุงศรีอยุธยา สุโขทัย จนถึงรัตนโกสินทร์ ได้มีคนไทยมาอาศัยอยู่เพิ่มมากขึ้น ดังหลักฐานที่ปรากฏของพระเจ้าตากสินมหาราชที่ได้มาตั้งฐานทัพที่บางคล้าและในตัวเมือง ฉะเชิงเทรา รวมถึงการที่ชาวจีนได้อพยพย้ายถิ่นเข้ามาเป็นแรงงานในประเทศช่วงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น และประเทศมีการเปิดรับให้ชาวจีนได้เข้ามาทำการค้าขายและอาศัยอยู่ในประเทศได้ อย่างเสรี เป็นยุคสมัยที่คนจีนเริ่มอพยพเข้ามาในประเทศและตั้งถิ่นฐานอยู่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งคน

จีนในยุคแรกเริ่มก็เลือกที่จะตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณลุ่มน้ำเป็นส่วนใหญ่ เพื่อความสะดวกในการคมนาคมขนส่งสินค้าและการดำรงชีวิต เพราะฉะนั้นในยุคแรกเริ่มของการเริ่มตั้งบ้านเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะยึดอิงกับแหล่งน้ำหรือทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่เป็นหลัก แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและการดำรงวิถีชีวิตที่ยึดติดกับธรรมชาติให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และยังแสดงให้เห็นถึงการมีชีวิตอยู่ของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำบางปะกงที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น ดังที่มีวัดจีน ศาลเจ้า วัดไทย และบ้านเรือนของผู้คนที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา (กัญญชล นาวานุเคราะห์, 2556)

สภาพปัญหาที่สำคัญในปัจจุบันของพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง คือ การขยายตัวของเขตอุตสาหกรรมที่เกิดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและได้มีการรุกรานพื้นที่ทำกินหรือพื้นที่เกษตรกรรมเดิมของชุมชนที่ประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่กับแม่น้ำบางปะกง อีกทั้งยังส่งผลต่อทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ได้ค่อย ๆ เลือนหายไปจากชุมชน อีกทั้งการที่คนในชุมชนได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเองจากการทำการเกษตร ประมง เข้าสู่ระบบโรงงาน อุตสาหกรรมอย่างเต็มตัว ทำให้ภาพของการดำรงชีวิตของผู้คนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา และชาติพันธุ์ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อีกทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างในพื้นที่ได้เลือนหายไป เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การทำการประมง การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของผู้คน การตั้งบ้านเรือน การค้าที่เน้นเข้าสู่ระบบทุนนิยมเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้สังคมกำลังประสบปัญหาเรื่องของความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป

ชุมชนท่าสะอ้าน ตำบลท่าสะอ้าน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่และการที่ชุมชนถูกปิดล้อมโดยสังคมอุตสาหกรรมโดยรอบ ทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในด้านการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การทำการเกษตร การประมงและความสัมพันธ์ทางสังคมที่แปรเปลี่ยนไปเข้าสู่ระบบสังคมแบบอุตสาหกรรม อีกทั้งการได้รับผลกระทบจากระบบอุตสาหกรรมทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเริ่มลดน้อยถอยลงไป ชาวบ้านบางส่วนต้องขายที่ดินทำกินของตนเองให้กับนายทุนที่เข้ามาในชุมชน และทำให้เกิดผลพวงในเรื่องของการไม่มีที่ดินทำกิน และปัญหาด้านรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้คน (นงลักษณ์ รักราวี, 2559)

ชุมชนท่าสะอ้านได้มีกระบวนการในการปรับตัวโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตนเองมีอยู่ทางวัฒนธรรมจีน - ไทย ในด้านการอนุรักษ์พื้นที่ทางวัฒนธรรม คือ การสร้างบ้านเรือนที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของการเป็นคนจีน - ไทย ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง เพื่อปกป้องและรักษาพื้นที่ของตนเองมิให้นายทุนหรือพ่อค้าจากภายนอกเข้ามาแสวงหาผลกำไรหรือการ

ก้วานซื้อที่ดินและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมของการกลายเป็นเมือง โดยการใช้ภูมิปัญญาในเรื่องของการค้าที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญของคนจีนในการประกอบอาชีพ มีการจัดตั้ง “ลานค้าชุมชน” เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนได้ประกอบอาชีพในการค้าและไม่ให้ออกไปทำงานนอกชุมชนหรือการเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เพราะมองว่าระบบโรงงานอุตสาหกรรมเป็นระบบที่เอาเปรียบคนชุมชนของตนเอง และยังมีการให้แนวคิดอื่น ๆ เช่น การปลูกฝังในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญของชุมชน ทั้งจีน - ไทย ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชนได้โดยที่ไม่มีปัญหาในเรื่องของวัฒนธรรม และประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้นด้วยในปัจจุบัน เพื่อเป็นการตอบสนองการดำรงชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนปัจจุบัน

ดังนั้น งานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเองจึงมีความต้องการที่จะศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้คนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนท่าสะพาน ว่าได้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านใดบ้างในการปรับตัวของชุมชนท่ามกลางสังคมที่เป็นอุตสาหกรรม รวมถึงการค้นหาลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง ที่มีความหลากหลายเรื่องของชาติพันธุ์ ความคิด ประเพณี วัฒนธรรม ฯลฯ ในการดำรงชีวิตจากอดีตจนถึงปัจจุบันว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของภูมิปัญญาที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันที่สังคมเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัวในพื้นที่ภาคตะวันออก และเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านภูมิปัญญา ที่มีอยู่เดิมแล้วในชุมชนมิให้เลือนหายไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ชุมชนท่าสะพาน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราได้รับรู้กระบวนการปรับตัวของชุมชนท่ามกลางกระแสอุตสาหกรรม
2. ชุมชนท่าสะพาน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราได้รับรู้การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปรับตัวของชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน
3. ชุมชนท่าสะพาน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราได้รับรู้การใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นในการปรับตัวของชุมชนท่ามกลางกระแสสังคมอุตสาหกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการปรับตัวของชุมชนท่าสะพานท่ามกลางกระแสสังคมอุตสาหกรรม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การศึกษาวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ใช้วิธีการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของวัฒนธรรมอาหารที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม รวมถึงการอนุรักษ์องค์ความรู้ในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตั้งบ้านเรือนและ

การค้าที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์จีน-ไทย ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง งานวิจัยชิ้นนี้ใช้เวลาในการลงพื้นที่เป็นระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2558 - พฤษภาคม 2559 ซึ่งการวิจัยเชิงสำรวจปรากฏการณ์นั้น สิ่งจำเป็นคือต้องศึกษาคลุกคลีอยู่ในพื้นที่เป็นระยะยาว เพื่อที่จะได้เห็นการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการปรับตัวของชุมชน จนถึงเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้อง ซึ่งผู้วิจัยได้เดินทางไปในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 10 ครั้ง ทั้งในฐานะผู้วิจัย ไปสัมภาษณ์เก็บข้อมูล อีกทั้งยังลงพื้นที่ชุมชนทำสะพานในฐานะนักท่องเที่ยวยังอีกด้วย ถือว่าเป็นการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ข้อมูลตามสภาพพื้นที่จริง ซึ่งอาจจะแตกต่างจากการสัมภาษณ์ได้

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ได้แก่

1. นายสินชัย แทนสร นายกเทศมนตรีตำบลท่าสะพาน
2. นายดิเรก ดิษฐพรหม อาสาสมัครตำบลท่าสะพาน
3. นางนงลักษณ์ รักราวี นักพัฒนาการอำเภอบางปะกง
4. นางไพเราะ พิบูลย์ไพโร ผู้นำกลุ่มสตรีอาสาพัฒนา
5. นาย ก. (ผู้ไม่ประสงค์จะบอกนาม) เจ้าของร้านค้าในชุมชนท่าสะพาน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ หมู่บ้านท่าสะพาน ตำบลท่าสะพาน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ซึ่งมีเหตุผลในการเลือกดังนี้

1.1 ชุมชนท่าสะพานเป็นพื้นที่ที่อยู่ริมแม่น้ำบางปะกง และมีวิถีชีวิตของผู้คนที่หลากหลาย เช่น คนจีน คนไทย ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดิม

1.2 ชุมชนท่าสะพานชุมชนอยู่ในเขตของพื้นที่ที่มีภูมิปัญญาที่หลากหลายในการดำรงชีวิตทั้งภูมิปัญญาแบบชาวจีน ภูมิปัญญาแบบชาวไทย ผสมผสานอยู่ร่วมกัน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ประวัติศาสตร์ชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์

2.2 ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนกับแม่น้ำบางปะกง

2.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง ในเรื่องของการประกอบอาชีพ การเกษตร การสร้างบ้านเรือน การค้า

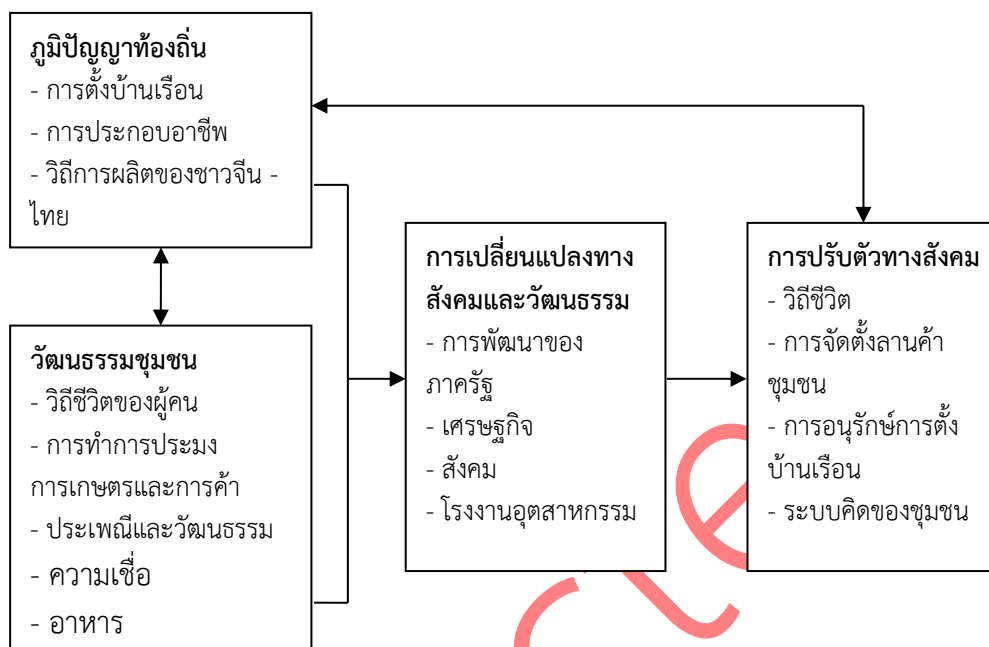
2.4 วัฒนธรรมชุมชน/ความเชื่อ/ศาสนา

2.5 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

2.6 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปรับตัวเพื่อตอบสนองการดำรงชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบัน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมองว่าแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแนวคิดที่สำคัญที่ชุมชนใช้เป็นเครื่องมือในการปรับตัวของชุมชนภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอุตสาหกรรม เช่น ในการสร้างบ้านเรือน การประกอบอาชีพของชุมชนและการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ ผสานกันกับวัฒนธรรมชุมชนของชาวจีนที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น ในด้านการเกษตร การค้า ความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรม มาเป็นส่วนประสานในการสร้างเกาะป้องกันชุมชนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ ทั้งในด้านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ล้วนแล้วต้องใช้เครื่องมือทางสังคมเป็นตัวผลักดันให้ก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นของชุมชน และยังสะท้อนภาพให้เห็นถึงกระบวนการปรับตัวของชุมชนที่ใช้ทุนทางสังคมที่ตนมีอยู่ ทั้งทุนทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนมาใช้กับชุมชนของตนเอง (บุญเทียน ทองประสาน, 2531) เป็นการรักษารากเหง้าวิถีชีวิตของชุมชนและการปกป้องไม่ให้คนในชุมชนไหลไปกับกระแสของระบบอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่อำเภอบางปะกง หรือพื้นที่บริเวณใกล้เคียงดังกรอบแนวคิดที่นำเสนอในการวิจัยครั้งนี้

ผลการวิจัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวัฒนธรรมชุมชนท่าเสาอันมีลักษณะความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนค่อนข้างสูง ทั้งด้านความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในการดำรงชีวิต การใช้องค์ความรู้ของท้องถิ่นในด้านประวัติศาสตร์ การค้า การอนุรักษ์ที่อยู่อาศัย จนถึงการผลิตสินค้าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างรากฐานของระบบโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมชุมชนที่กล่าวข้างต้นนั้นเป็นปัจจัยสำคัญในด้านของการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม และเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของคนในชุมชนที่คอยประสานความสัมพันธ์ด้านความเชื่อทางศาสนา การดำรงชีวิตและการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ถึงคุณค่าและพลังของชุมชน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2541) ดังนั้นระบบความสัมพันธ์ของชุมชนที่มีต่อองค์ความรู้และวัฒนธรรมในท้องถิ่นจึงเกิดความสัมพันธ์ในหลากหลายด้าน ดังนี้ ด้านความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชนมีความสัมพันธ์ในด้านการสร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวของคนในชุมชน การดำรงชีวิต (น้ำทิพย์ ภูธนชัย, 2550) การอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวจีน การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น ซึ่งสามารถบ่งบอกให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชน เพราะเป็นองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดให้เกิดกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นในชุมชนและยังแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้คน หากคนในชุมชนมีความมั่นคงด้านการประกอบอาชีพ การค้าและการผลิตสินค้าในชุมชนแล้วนั้นก็จะสามารถที่จะสร้างรายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัว ไม่ก่อให้เกิดปัญหาในด้านการย้ายถิ่นไปทำงานยังภายนอกชุมชน รวมถึงลักษณะของวัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่คอยที่ผูกติดและเชื่อมร้อยผู้คนในชุมชนให้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ที่แสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจน คือ เทศกาลกินเจ ของชุมชนท่าเสาอันและประเพณีแห่หลวงพ่อโสธรทางน้ำ ที่นำเอาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างผู้คนภายในชุมชนและภายนอกชุมชนให้เข้ามาทำกิจกรรมในการถือศีลและแบ่งปันอาหารร่วมกัน ทำกิจกรรมสร้างความสนุกสนานให้กับชุมชนรวมถึงการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามอีกด้วย

ส่วนในด้านเศรษฐกิจนั้นว่าวัฒนธรรมชุมชนมีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพของคนในชุมชน การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในชุมชนสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนสามารถอยู่รอดได้ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ โดยการปรับตัวทางด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชนเรื่องการค้าขาย เป็นการนำเอาสินค้าท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน หรือทุนของชุมชนทางด้านอาหารมาปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นตลาดของชุมชน (โศภิตลักษณ์ กมลศักดิ์วิกุล, 2556) จนก่อเกิดเป็น “ลานค้าชุมชน” เพื่อให้คนในชุมชนสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว อีกทั้งยังให้คนในชุมชนรู้จักมีจิตสำนึกร่วม (Sense of Belonging) ในการอนุรักษ์ที่อยู่อาศัย เพื่อเป็นแรงดึงดูดให้กับคนภายนอกชุมชนที่สนใจได้เข้ามาจับจ่ายใช้สอย บริโภคอาหารและสินค้าที่มีอยู่

ดังนั้นคุณค่าและความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมชุมชนที่มีหลากหลายมิติและมุมมองที่ว่าด้วยเรื่องของความสัมพันธ์กับชุมชนในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนท่าเสาอาน และยังเป็นวัฒนธรรมสำคัญในการพัฒนา ที่เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดพลังของการพัฒนาท้องถิ่นในด้านการนำเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่มาต่อยอด และใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้คนในชุมชนเอง ดังนั้นควรที่จะมีการรักษาเอาวัฒนธรรมของอาหารที่มีอยู่ซึ่งเป็นทุนทางสังคมนั้นเอามาปรับใช้ให้เกิดพัฒนาการในการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สืบทอดต่อไปในอนาคต

กระบวนการปรับตัวของชุมชนในด้านการดำรงชีวิตและการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน สภาพจริงของชุมชนท่าเสาอานช่วงก่อนการปรับตัวนั้นท่าเสาอานประสบปัญหาการเสื่อมถอยของวัฒนธรรมชุมชนเนื่องจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมภาคอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตผู้คน การเข้ามาของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและอุตสาหกรรมใหม่ทำให้ชุมชนขาดกระบวนการในการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตของตนเองลดน้อยลง อีกทั้งในยุคปัจจุบันเงินเข้ามาเป็นปัจจัยที่สำคัญหลักในการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน ทำให้ระบบคิดของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคม การละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองหรือการละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด เพื่อไปแสวงหารายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยการย้ายถิ่นทั้งชั่วคราวและถาวรไปทำงานทำภายนอกชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความระส่ำระสายในการรักษาองค์ความรู้และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน รวมถึงประชากรในชุมชนที่เกิดขึ้นมาใหม่ถูกกระบวนการทางสังคมหล่อหลอมให้เดินหน้าเข้าสู่วัยทำงานในระบบอุตสาหกรรมจึงทำให้ชุมชนประสบปัญหาด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตของตนเอง

ดังนั้น ระหว่างช่วงกระบวนการปรับตัวของชุมชนนั้น ทางชุมชนเองก็เห็นว่าควรที่จะเริ่มจากการสร้างความมั่นคงทางการประกอบอาชีพ การสร้างรายได้ให้กับชุมชน รวมถึงการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งต้องเริ่มจากคนในชุมชนและครอบครัวก่อนอันดับแรกในการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ของชุมชน ประเพณีที่สำคัญและอัตลักษณ์ของชุมชนร่วมกัน ผ่านทางกระบวนการเรียนรู้ในระบบการศึกษาและการทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชนในหลากหลายมิติเพื่อให้คนในชุมชนเกิดสำนึกรักชุมชนและรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน (Sense of Belonging) (นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์, 2559) เพราะในปัจจุบันการทำงานภายใต้เวลาที่เร่งรีบ บีบคั้น ทำงานตลอดเวลาไม่มีวันหยุดอาจจะเป็นปัญหาที่สำคัญของคนในชุมชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับคนในชุมชนได้ เพราะฉะนั้นควรที่จะมีแนวทางที่เหมาะสมและเข้ากับสภาพบริบทของชุมชน โดยในปัจจุบันชุมชนกำลังที่จะกลายเป็นแหล่งที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ในจังหวัดฉะเชิงเทราและเริ่มเป็นที่รู้จักของคนหมู่มาก ดังนั้นควรที่จะใช้โอกาสที่ดีในการเปิดรับการท่องเที่ยวของชุมชนในกระแสที่กำลังพัฒนาท้องถิ่นนั้น เอามาประยุกต์ใช้ในองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ต่อการปรับตัวของ

ชุมชนทำसानและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างรอบด้านอาจกล่าวได้ว่าช่วงหลังการปรับตัวของชุมชนนั้น เกิดขึ้นจากกระแสการท่องเที่ยวได้นำผู้คนที่หลากหลายเข้ามาสู่ชุมชนและผู้คนที่เข้าไปในชุมชนต้องการที่จะเสพความเป็นท้องถิ่นนิยมของชุมชน ชุมชนวัฒนธรรมชุมชนเป็นจุดขายทั้งประเภท สินค้า อาหาร ความเชื่อและวิถีชีวิตของชุมชน จึงสามารถที่จะสร้างเป็นจุดขายของชุมชนและเป็นจุดเด่นที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เกิดความสนใจก็เป็นได้ ซึ่งสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันเป็นการท่องเที่ยวลักษณะแบบครอบครัว เพื่อนร่วมงาน และแบบเป็นกลุ่ม เน้นการท่องเที่ยวแบบเชื่องช้า ไม่เร่งรีบ (Slow life) (นริศรา จันทร์อ้อ, 2548) ซึ่งชุมชนทำसानสามารถตอบโจทย์ความต้องการตรงจุดนั้นได้ ด้วยลักษณะของชุมชนที่อยู่ติดริมแม่น้ำบางปะกง สามารถเดินทางสัญจรและเข้าถึงได้ง่าย อีกทั้งยังตั้งอยู่ในบริเวณเขตอุตสาหกรรม จึงเป็นโอกาสที่จะพัฒนาชุมชนให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี เพราะการที่ชุมชนให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวนั้นจะเป็นการรักษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นชุมชนเอาไว้ เพื่อสร้างเป็นจุดขายให้กับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในชุมชนและมาซื้อสินค้าต่างๆ รวมถึงได้มาสัมผัสบรรยากาศการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมและได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม ส่วนคนในชุมชนเองก็ได้รับผลประโยชน์จากรายได้ที่เข้ามาแก่นักท่องเที่ยวในอีกด้าน ทำให้ชุมชนเองสามารถที่จะสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนและยังเป็นการกระจายรายได้ที่แบ่งปันให้กับคนที่กลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนทำसान เพราะเมื่อมีการเจริญเติบโตด้านการท่องเที่ยวแล้วนั้นระบบเศรษฐกิจของชุมชนก็จะดีขึ้นด้วย เนื่องจากการไหลเวียนของเงินทุนที่เข้ามาในชุมชนเกิดการลงทุนซื้อขายสินค้าและการบริการอื่น ๆ เช่น การขายอาหารของชุมชน การท่องเที่ยวทางเรือ การท่องเที่ยวงานประเพณีที่สำคัญและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น (สินชัย แทนสร, สัมภาษณ์, 17 กรกฎาคม 2558)

อภิปรายผล

จากผลของการศึกษาพบว่า การปรับตัวเพื่ออยู่รอดในกระแสสังคมของชุมชนทำसान อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรานั้น เป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยศึกษาดังต่อไปนี้ แนวคิดด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งชุมชนทำसानนั้นมีลักษณะความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ทั้งด้านความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในการดำรงชีวิต การใช้องค์ความรู้ของท้องถิ่นในด้านประวัติศาสตร์ การค้า การอนุรักษ์ที่อยู่อาศัย การผลิตสินค้าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างรากฐานของระบบโครงสร้างทางสังคม ส่วนวัฒนธรรมชุมชนที่กล่าวถึงนั้นเป็นปัจจัยในด้านของการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม และยังรวมถึงการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของคนในชุมชนที่คอยประสานความสัมพันธ์ด้านความเชื่อทางศาสนา การดำรงชีวิตและการสืบทอด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ถึงคุณค่าและพลังของชุมชน ดังนั้นระบบความสัมพันธ์ของชุมชนที่มีต่อองค์ความรู้และวัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็นระบบความสัมพันธ์ในหลากหลายด้าน ทั้งนี้ด้านความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชนมีความสัมพันธ์ในด้านการสร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวของคนในชุมชน การดำรงชีวิต การอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวจีน การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น ซึ่งสามารถบ่งบอกให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชน เพราะเป็นองค์ความรู้สามารถถ่ายทอดให้เกิดกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นในชุมชนและยังแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้คน หากคนในชุมชนมีความมั่นคงด้านการประกอบอาชีพ การค้าและการผลิตสินค้าในชุมชนแล้วนั้นก็จะสามารถที่จะสร้างรายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัว ไม่ก่อให้เกิดปัญหาในด้านของการย้ายถิ่นไปทำงานยังภายนอกชุมชน รวมถึงลักษณะของวัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่คอยที่ผูกติดและเชื่อมร้อยผู้คนในชุมชนให้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยทั้งหมดที่กล่าวมานั้นเป็นไปตามที่แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นกล่าวเอาไว้ คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการที่ชาวบ้านแสวงหาความรู้เพื่อเอาตัวรอดจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยทั่วไปแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน ที่สำคัญคือสร้างสำนึกเป็นหมู่คณะทั้งในระดับครอบครัวและเครือญาติ และเกิดขึ้นจากพื้นฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือการเรียนรู้ของชาวบ้าน (สุพิศวง ธรรมพินทา, 2543) ซึ่งภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชนของชุมชนท่าสะพานนั้นสามารถ “แก้ไข ปัญหาชุมชน” ด้านการละทิ้งถิ่นฐาน เพิ่มรายได้หมุนเวียนในชุมชน ให้คนในชุมชนกลับมาอาศัยอยู่ในชุมชนตามเดิม และสร้างอาชีพ ความมั่นคงด้านรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนได้

กระบวนการปรับตัวของชุมชนท่าสะพานในด้านการดำรงอยู่ เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ในปัจจุบันวัฒนธรรมชุมชนท่าสะพานประสบปัญหาเนื่องจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตผู้คน การเข้ามาของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและอุตสาหกรรมใหม่ทำให้ชุมชนขาดกระบวนการในการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตของตนเองลดน้อยลง อีกทั้งในยุคปัจจุบันเงินเข้ามาเป็นปัจจัยที่สำคัญหลักในการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน ทำให้ระบบคิดของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคม การละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองหรือการละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด เพื่อไปแสวงหารายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจภายนอก (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2538) ทำให้ชุมชนเกิดความระส่ำระสายในการรักษาองค์ความรู้และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน รวมถึงประชากรในชุมชนที่เกิดขึ้นมาใหม่ถูกกระบวนการทางสังคมหล่อหลอมให้เดิหน้าเข้าสู่วัยทำงานในระบบอุตสาหกรรมจึงทำให้ชุมชนประสบปัญหาด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตของตนเอง ซึ่งชุมชนท่าสะพานนั้น สามารถประยุกต์นำวัฒนธรรมมาเป็นสินค้าการท่องเที่ยว สร้างประโยชน์ สร้างรายได้ให้กับชุมชน ตรงกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญ

กับระบบความสัมพันธ์การอยู่ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของชุมชนนั้นเป็นตัวกำหนดระบบวัฒนธรรม จารีตประเพณี ระบบคุณค่า กฎเกณฑ์ ความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบต่อกันไปยังรุ่นสู่รุ่น และนอกจากการทำความเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนตามแนวทางศึกษาทางสังคมศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับมิติต่าง ๆ แล้ว ยังต้องเข้าใจระบบของวัฒนธรรมด้วยว่าวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา ซึ่งเกิดขึ้นจากวิถีคิดของสมาชิกในชุมชนที่ต้องการคิดค้น ประดิษฐ์สิ่งใหม่หรือวิธีการใหม่ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่หรือเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชนอย่างเป็นพลวัต (สุพัตรา สุภาพ, 2541)

ดังนั้น จากแนวคิดการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมที่กล่าวไว้ว่า เงื่อนไขทางสังคมที่มีความสัมพันธ์และเป็นเงื่อนไขที่สำคัญต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมของคนในสังคมหนึ่งๆ โดยให้ความสำคัญกับเงื่อนไขที่ว่าด้วย “การทำให้ทันสมัย” (modernization) ให้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลให้มนุษย์ในสังคมเกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม เกิดการยอมรับและรับเอาวัฒนธรรมใหม่ๆ มาปรับใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อให้ความเจริญเท่าเทียมกับประเทศตะวันตกที่เป็นต้นแบบของความทันสมัย (คไนยา ก้อนแก้ว, 2551) และ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการรับเอาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการบริโภคและวัฒนธรรมการแต่งกายมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันแน่นอนว่าเงื่อนไขที่เกี่ยวกับการทำให้ทันสมัยย่อมมีความสัมพันธ์ไปสู่ “เงื่อนไขการพัฒนาประเทศ” ซึ่งเป็นเป็นอีกเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการปรับตัวแบบมีทิศทาง มีเป้าหมายชัดเจน กระบวนการปรับตัวของชุมชนควรที่จะมีกระบวนการที่สร้างความมั่นคงทางการประกอบอาชีพ การสร้างรายได้ให้กับชุมชน รวมถึงการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งต้องเริ่มจากคนในชุมชนและครอบครัวก่อนอันดับแรกในการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ของชุมชน ประเพณีที่สำคัญและอัตลักษณ์ของชุมชนร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ในระบบการศึกษาและการทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชนในหลากหลายมิติ เพราะในปัจจุบันระยะเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของชาวบ้านอาจจะจะเป็นปัญหาที่สำคัญของคนในชุมชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน (น้ำทิพย์ ภูธชัย, 2550) เพราะฉะนั้นควรที่จะมีแนวทางที่เหมาะสมและเข้ากับสภาพบริบทของชุมชน โดยในปัจจุบันชุมชนที่กำลังจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนแห่งใหม่ในจังหวัดฉะเชิงเทราและเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นควรที่จะใช้โอกาสนี้ในการเปิดรับการท่องเที่ยวของชุมชนที่กำลังอยู่ในกระแสนี้ เอามาประยุกต์ใช้ในองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ต่อการปรับตัวของชุมชนทำसानและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างรอบด้าน

สรุป

ชุมชนท่าเสาอ่านช่วงก่อนกระบวนการปรับตัวนั้นมีการละทิ้งถิ่นฐาน ไปทำงานตามโรงงาน แสวงหาชีวิตที่ดีกว่าภายนอกชุมชน ด้วยความเชื่อที่ว่าการทำงานในภาคอุตสาหกรรมจะสร้างความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินให้แก่ตนเองได้ สภาพของชุมชนก่อนการปรับตัวนั้นจึงเริ่มเกิดการเสื่อมถอยภายในวัฒนธรรมชุมชนของชุมชนท่าเสาอ่าน จนกระทั่งผู้นำชุมชนและประชาชนเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ส่วนหนึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถปกครองตนเองได้ อุดรรอยรั่วจากการพัฒนาของนโยบายรัฐ ดึงลูกหลานกลับเข้ามาอยู่ร่วมกันดังเดิม จึงเริ่มมีกระบวนการปรับตัวของชุมชนขึ้น ตั้งแต่การปรับปรุงสภาพชุมชนให้น่าอยู่ ทันสมัยขึ้น แต่เป็นความทันสมัยภายในอัตลักษณ์การเป็นชุมชนไทย - จีนอยู่คงเดิม เริ่มประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชน แนวการท่องเที่ยวทางเลือกแบบสโลว์ไลฟ์ ชูโรงวัฒนธรรมอาหาร ที่อยู่อาศัย และพัฒนาจุดแข็งการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำบางปะกง เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวภายนอก ไปจนถึงการจัดตั้ง “ลานค้าชุมชน” ที่ถือว่าเป็นแลนด์มาร์คสำคัญของการค้าขายภายในชุมชน สร้างตลาดส่วนกลางเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนสินค้า กระตุ้นแนวทางการจัดการด้านเศรษฐกิจของประชาชนเน้นแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ที่ประชาชนสามารถเลี้ยงดูตนเองได้ก่อน โดยใช้ทรัพยากรและทุนทางสังคมของชุมชนที่มีอยู่ ซึ่งทั้งหมดของกระบวนการที่กล่าวมานั้นเป็นการพัฒนาจากทุกภาคของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน และประชาชน จนกลายเป็นกระบวนการหลังการปรับตัวของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนท่าเสาอ่าน เป็นชุมชนท่องเที่ยวริมแม่น้ำบางปะกงที่โด่งดังติดอันดับต้นๆของประเทศไทย ทั้งลานค้าชุมชน ที่พักอาศัยที่ยังคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนไว้ อาหารทะเลสด สะอาด ราคาถูก มีนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและชาวต่างชาติแวะเวียนไปชิมตลอดทั้งปี สินค้าหัตถกรรมท้องถิ่นมีความสวยงามเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยว ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีความสุขกับการดำรงชีวิตอยู่ในบ้านหลังเดิมของตนเอง และมีอาชีพที่มั่นคงมากพอที่จะเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ภายใต้การสนับสนุนดูแลของภาครัฐท้องถิ่น คนในชุมชนเริ่มทยอยกลับมาประกอบอาชีพในชุมชน ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นผลที่ได้มาจากการศึกษาวิจัยและได้ค้นพบถึงกระบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชุมชนท่าเสาอ่าน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ท่ามกลางกระแสสังคมอุตสาหกรรม ให้ประชาชนสามารถสร้างภูมิคุ้มกันจนสร้างกระบวนการปรับตัวภายในชุมชนด้วยตนเองได้ ภายใต้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมอันเข้มแข็งที่มีส่วนช่วยสนับสนุนการดำรงวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชนได้ท่ามกลางกระแสการหมุนเวียนของโลกาภิวัตน์

ข้อเสนอแนะ

1. ประชาชนรุ่นใหม่ของชุมชนท่าเสาอ่านควรที่จะเรียนรู้คุณค่าภูมิปัญญาของท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชนในด้านการสืบทอดวิถีการผลิตของชุมชนให้ดำรงอยู่สืบไป

2. องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเสาอันควรที่จะเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนให้มีศักยภาพของท้องถิ่นในด้านการพัฒนา

3. องค์การภาคต่าง ๆ เกี่ยวข้องควรจะรวบรวมองค์ความรู้ในท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมให้กลายเป็นชุดองค์ความรู้ของชุมชนและการเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ให้เป็นที่รู้จักของคนภายนอก

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1.1 มหาวิทยาลัยในท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทราควรที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในด้านประเพณี พิธีกรรมที่สำคัญของท้องถิ่น

1.2 มหาวิทยาลัยในท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทราควรที่จะศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กัญญ์ชลา นาวานุเคราะห์. (2556). ฉะเชิงเทราบ้านเรามีดี. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน

อุทยานการเรียนรู้สังกัดสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2541). วัฒนธรรมหมู่บ้านไทยในอดีต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

ดไนยา ก้อนแก้ว. (2551). วงโปงลางสะออน การปรับตัวทางวัฒนธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์.

ใน ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

นางลักษณ์ รักราวี. (11 พฤษภาคม 2559). ชุมชนท่าเสา ตำบลท่าเสา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา. (นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์, ผู้สัมภาษณ์)

นริศรา จันทรี. (2548). การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนคลองรางจระเข้ ในการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏ.

นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์. (2559). การมีส่วนร่วมของพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปรียบเทียบกับจังหวัดน่าน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและรัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยรังสิต.

น้ำทิพย์ ภูธนชัย. (2550). การปรับตัวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งบ้านตลาดควาย อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี. ใน ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

บุญเทียน ทองประสาน. (2531). แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

- โศจิลักษณ์ กมลศักดิ์วารกุล. (2556). ตลาดย้อนยุคสามชุก : การเมืองเรื่องพื้นที่ธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต. ใน ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- สุพัตรา สุภาพ. (2541). สังคมไทยและวัฒนธรรมไทย คำนิยม ครอบครัว ศาสนา และประเพณี. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. (2543). พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: ดี.ดี.บุ๊คส์โตร์.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2538). วัฒนธรรมและการพัฒนา : มิติของการสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: สำนักวัฒนธรรมแห่งชาติ.

Retracted